

## **Reflexió sobre la cerca de flexibilitat i seguretat a l'hora de fixar i aplicar criteris per avaluar la qualitat de la recerca en psicologia**

**Conrad Izquierdo\***

### **Resum**

Des de fa dues dècades, el debat sobre les limitacions de l'avaluació de la recerca del professorat universitari és un tema d'actualitat. Tot donant voltes sobre sí mateix, el debat ha afavorit la incorporació de nous aspectes que han facilitat un avenç en la forma de plantejar, per una banda, el significat de l'avaluació de la recerca i de definir, per altra, la contextualització dels problemes de l'activitat avaluadora així com el compromís de trobar solucions per a tots els implicats.

Crec que puc dir que les universitats catalanes i els seus professionals acadèmics han assumit la preocupació per la qualitat de l'Educació Superior i han entès que aquesta qüestió demana una voluntat de cooperació a diferents nivells. Un primer nivell de referència obligat és l'espai europeu. Des de l'àmbit europeu, precisament, s'està influïnt perquè, a més de l'avaluació de la producció científica i dels projectes d'investigació finançats per diferents convocatòries competitives, l'avaluació de la recerca es faci extensiva als departaments universitaris i centres d'investigació. Un altre aspecte emergent a la UE són els sistemes CTI (ciència, tecnologia i innovació). El nou model I+D+i pot representar un nou gir a l'hora de reflexionar el tema de l'avaluació de la recerca del professorat universitari català. Una relectura de l'informe elaborat al Taller de Girona sobre *L'avaluació de la qualitat universitària* (AQU Catalunya, 1998) ens farà present els aspectes assenyalats.

La reflexió que proposo sobre l'avaluació de la recerca en psicologia, d'acord amb les qüestions que el Taller planteja, contempla aquests dos punts:

1. Les publicacions dels grups de recerca
2. El repte de la innovació i l'exigència de transferir el coneixement

Dins de les consideracions que em provoca cada punt, pretenc argumentar a favor de la necessitat d'incrementar la flexibilitat, entesa com l'adequació dels criteris d'avaluació a la realitat diversa de la recerca en psicologia, i la percepció de seguretat per part del professorat investigador sobre la manera institucional de dur a terme el procés avaluador del seu treball.

### **1. Les publicacions dels grups de recerca**

A Catalunya, la recerca científica dins de l'àmbit universitari de la psicologia es presenta organitzada per àrees del coneixement i l'activitat científica individual s'emmarca, cada cop més, com a membre d'un grup de recerca emergent, reconegut

---

\* Professor titular d'universitat de l'àrea de Psicologia Evolutiva i de l'Educació. Universitat Autònoma de Barcelona: [conrad.izquierdo@uab.cat](mailto:conrad.izquierdo@uab.cat)

o consolidat. Un grup de recerca pot estar treballant durant un període de temps o cicle de canvi (es considera entre 6 i 10 anys) en una o més línies de recerca. A partir dels *Reports de la Recerca a Catalunya: 1996-2002. Psicologia* (Anguera et als., 2005), podem disposar d'un directori dels grups de recerca i, a més, podem prendre com a dada significativa el comportament d'aquests grups (75 declarats i comprovats pel que fa al període) sobre la forma d'investigar i publicar. El mapa dibuixat representa una realitat molt diversa.

Canviant el punt de mira de l'àmbit autonòmic a l'àmbit estatal, el Col·legi de Psicòlegs d'Espanya difon, a l'any 2002, un estudi que pretén donar informació a nivell internacional sobre les línies de recerca de la psicologia espanyola durant el període 1989-1998. Cal dir que la forma d'ordenar els criteris de la productivitat científica (Fernández, 2002) va generar certa polèmica entre els que defensaven una interpretació sense modificacions per poder comparar els diferents informes per àrees de coneixement (Teva et alts., 2004) i altres que acceptaven un ús flexible dels criteris per poder entendre la activitat investigadora que conformava una línia de recerca, sense perseguir un objectiu comparatiu (Sanz, 2003).

Durant el període 1989-1998 a Espanya i durant el període 1996-2002 a Catalunya, la productivitat científica de les línies o dels grups de recerca respectivament s'encarrila de forma progressiva vers la publicació d'articles en revistes incloses en els llistats bibliomètrics d'índex d'impacte i índex de prestigi. Així doncs, podem afirmar que, des de fa més de 10 anys, el professorat investigador de psicologia viu la inquietud d'aconseguir que les seves produccions científiques siguin revisades, acceptades i, finalment, publicades per revistes ben posicionades.

Aquest sistema de reconeixement indirecte del valor de la producció científica basat en la publicació d'articles per revistes que han estat ordenades de més a menys pel nombre de cites que reben (sense oblidar la interpretació cardinal que permet establir grups de prestigi o categories) s'ha acabat imposant, no sense crítiques.

Personalment m'he interessat més per les reflexions crítiques que han aprofundit en les importants limitacions dels índex del *ISI* (Gómez y Bordons, 1996) i, al mateix temps, han generat durant aquests anys una visió que vull qualificar de 'flexible' perquè s'analitzen les dificultats des de múltiples perspectives i es fan propostes per millorar l'avaluació de la recerca tot tenint en compte les característiques de la pròpia disciplina científica i la seva diversitat interna.

Aquesta actitud constructiva, que podem identificar en les reflexions i propostes publicades a l'àmbit de les Ciències Socials (Buela-Casal, 2003; Villar, 2003), transmet seguretat, des del meu punt de vista, perquè:

- 1) no confon l'avaluació de la qualitat científica de les produccions amb l'abast de la seva difusió i la rellevància de la revista citada,
- 2) afronta les limitacions detectades pel que fa a la fiabilitat i la validesa del procediment avaluador, i

3) promou bones pràctiques per garantir tant la transparència i l'equitat del procés avaluator com el respecte i l'atenció personalitzada al professorat investigador en el sistema de relacions implementat.

## **2. El repte de la innovació i l'exigència de transferir el coneixement**

Prou coneguda és la “paradoxa europea”: els índex d'impacte de la producció científica europea són alts dins de la pròpia comunitat científica, però el coneixement que generen es transfereix molt poc a la societat (Echeverría, 2008). La constatació d'aquest fet està obrint un nou camp de consideracions sobre com complementar els paràmetres d'avaluació de la ciència acadèmica (índex d'impacte) amb criteris de política científica orientats al desenvolupament tecnològic i la innovació.

Des de la psicologia, la transferència del coneixement és una pràctica vinculada als estudis aplicats i d'intervenció. Per poder parlar de transferència del coneixement no és condició indispensable que el producte transferit tingui una entitat física. El reconeixement que donen altres formes d'aportació a la societat, lligades a la pràctica professional dels psicòlegs (de l'educació, la salut, les organitzacions, etc.), com són les activitats d'assessorament, consultoria, diagnòstic, psicoteràpia, proposta de programes, avaluació de programes, etc., obre un camp d'aportacions rigoroses clarament diferenciat de les activitats de difusió i divulgació (Castro, Fernández, Pérez y Criado (2008).

Quan llegeixo en els “*Reports de la Recerca a Catalunya. Psicologia (1996-2002)*” que d'un total de 2062 articles, produïts pels grups de recerca de les universitats catalanes, només 204 han pogut superar el filtre *ISI*, interpreto que molts esforços acadèmics no s'han reconegut per manca de criteris científics-professionals de selecció de les revistes o per manca d'un espai indexat amb prestigi que faciliti la visualització i el reconeixement de la innovació, sense que això suposi una desvalorització de l'avaluació basada en els barems tradicionals de la ciència acadèmica.

En aquest context de relació entre el sistema acadèmic i la societat, cal destacar el paper que juga la societat com a font de demanda del coneixement i com a font de validació de la innovació. Hem de reconèixer, doncs, que la cadena de valor del coneixement té dues etapes (Gibbons *et als.*, 1994): l'acadèmica i la social. Molts dels estudis dels grups de recerca en psicologia produeixen coneixement dins de la modalitat social.

Així doncs, entenc que la modalitat social de produir coneixement i canvis desenvolupadors, aporta un nou element que potencia la flexibilitat del sistema que el professorat investigador reclama des de fa molts anys: incorporar l'objectiu de la innovació, és a dir, la recerca relacionada amb l'acció. Aquest objectiu és inherent al concepte de transferència de coneixement i forma part de la teoria i pràctica de l'ajuda i la cooperació al desenvolupament humà (Sebastián, 2008).

Però, un cop legitimat el paradigma de la cooperació per promoure desenvolupament, cal afegir que el reconeixement de la categoria innovació en els protocols d'avaluació ha d'anar complementada amb les corresponents especificacions de les oportunitats

(paràmetres) i criteris que hauran d'emmarcar la presentació i la valoració de materials, processos i activitats de la recerca. Presentació que es farà per un canal diferent de la publicació d'articles en revistes amb factor d'impacte i factor de prestigi. Crec que aquesta guia incrementarà la seguretat del professorat investigador compromès amb la modalitat de la investigació-acció. Expressió que utilitzo en un sentit ampli per poder incloure plantejaments metodològics quantitatius i/o qualitatius.

Una observació final per tancar aquest punt. Cal notar que amb el reconeixent dels treballs lligats a la innovació es posa més èmfasi amb la idea que la recerca és una activitat d'equip i, preferentment, d'un equip interdisciplinar amb una grandària superior a 5 membres. Penso, per exemple, en el cas de la declaració conjunta de l'autoria de informes. I em pregunto si els treballs escrits conjuntament rebran una valoració que no penalitzi el nombre d'autors. Em venen altres qüestions al cap, com el tema de la col·laboració inter-disciplinar i inter-universitària no formalitzada, manera molt habitual d'empènyer cap endavant projectes innovadors. Com el sistema avaluador atribuirà les publicacions a les institucions implicades?

A tall de conclusió d'aquest breu itinerari reflexiu sobre l'avaluació de la recerca en psicologia, opino que cal seguir avançant pel camí de la flexibilitat i la seguretat tot cercant la complementarietat entre la investigació i l'acció, entre la validació acadèmica i la validació social de la recerca.

## Referències

- Anguera, M. T., Blanco-Villaseñor, A., Izquierdo, C., Pastor, E. y Veá, J. (2005). *Reports de la recerca a Catalunya. Psicologia 1996-2002*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- AQU Catalunya (1998). L'avaluació de la qualitat universitària. *Taller de Girona 15-17, setembre 1998*.
- Buela-Casal, G. (2003). Evaluación de la calidad de los artículos y de las revistas científicas: Propuesta del factor de impacto ponderado y de un índice de calidad. *Psicothema*, 15 (1), 23-35.
- Castro, E., Fernández, I., Pérez, M. y Criado, F. (2008). The Knowledge transfer from the Humanities: Possibilities and Characteristics. *Arbor. Revista de Ciencia, Pensamiento y Cultura*, CLXXXIV (732), 619-636.
- Echeverría, J. (2008). Knowledge transfer between scientific communities. *Arbor. Revista de Ciencia, Pensamiento y Cultura*, CLXXXIV (731), 539-548.
- Fernández, J. (2002). Líneas de investigación en la psicología española (1989-1998). *Papeles del Psicólogo*, 81.
- Gibbons, M, Limoges, C., Nowotny, H., Schwartzman, S., Scott, P. i Trow, M. (1994). *The new production of knowledge. The dynamics of science and research in contemporary societies*. Thousand Oaks, CA: Sage.

- Gómez, I. i Bordons, M. (1996). Limitaciones en el uso de los indicadores bibliométricos para la evaluación científica. *Política Científica*, 46, 21-26.
- Sanz, J. (2003). Tan fácil es censurar los errores como difícil no incurrir en ellos. Una revisión crítica de Ortiz-Recio y colaboradores. *Papeles del Psicólogo*, 85.
- Sebastián, J. (2008). The Knowledge transfer in the cooperation for development. *Arbor. Revista de Ciencia, Pensamiento y Cultura*, CLXXXIV (732), 719-728.
- Teva, I., Vico, C., Poveda-Vera, J. y Valor-Segura, I. (2004). El rigor científico: ¿Un asunto de criterios o un fantasma en la investigación científica? *Papeles del Psicólogo*, 87.
- Villar, A. (2003). La evaluación de la investigación en economía. *Revista Valenciana de Economía y Hacienda*, 8, 97-134.